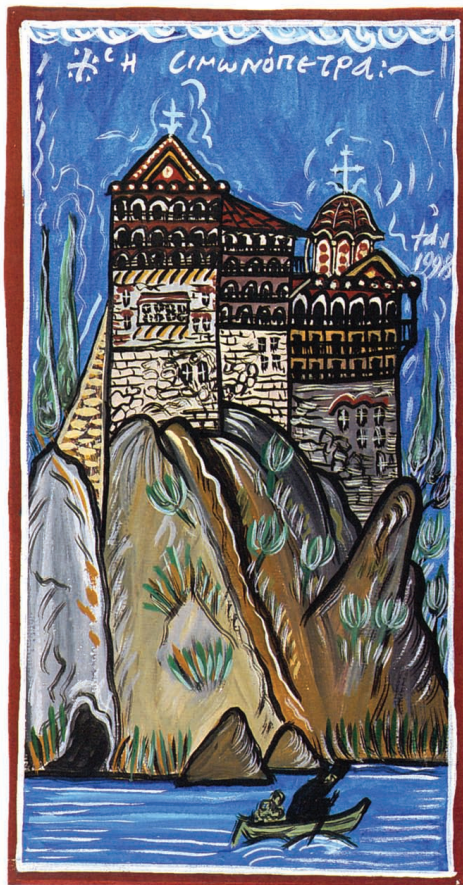

Βαίγνωση

ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

- Ένας Ποιητής
- Τα νησιά, αυτοί οι εφιάλτες
- Έρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν Χριστῷ
καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
- Norman Russell – Χρῆστος Γιανναρᾶς:
Ἐρωταποκρίσεις

119
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ
ΜΑΡΤΙΟΣ 2012

Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ *Ἐπουράνια σκηνώματα, Ποιήματα δοκιμασίας μετὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ ὀνόματα* (ἐκδ. Παρησία 2011), εἶναι τὸ δέκατο πέμπτο ποιητικὸ βιβλίον τοῦ ἀκαταπόνητου πνευματικοῦ ἐργάτη Παντελῆ Πάσχου. Καὶ λέω πνευματικοῦ ἐργάτη, διότι ὁ Πάσχος ἐμμένει στὴν καλλιέργεια τοῦ πνευματικοῦ χώρου ποὺ ὀρίζει ἡ σχέση του μετὰ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, καὶ ἀσφαλῶς μετὰ τὴν γενέτειρά του Λευκοσητὴ Κοζάνης, μετὰ τὸν τρόπο ποὺ θυμίζει χειρῶνακτα. Ἡ τελευταία του αὐτὴ ποιητικὴ συλλογὴ εἶναι ἓνα ἐκχύλισμα ἀγάπης, δοξαστικῆς τῆς πλάσης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀκέραιας προσφορᾶς πρὸς τὸν ἄλλον ἄνθρωπο. Ἀποτελεῖ ὡστόσο καὶ μιὰ κατάθεση μετανοίας, μιὰ δίψα γιὰ τὸν Χριστό, ποὺ φέρνει στὸν νοῦ τὸ χωρίο ἀπὸ τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (7, 37-39): «Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύσας εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμὸν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος».

Ἡ πνευματικὴ πορεία τοῦ Παντελῆ Πάσχου, μετὰ τὴν ἀπόλυτη συνέπεια καὶ εὐκρινεία τῆς, ἴα ἔλεγα πὼς ἀνταποκρίνεται στὴ ρῆση τοῦ εὐαγγελιστοῦ.

Ἀλέξανδρος Κοσματόπουλος

ΕΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Τοῦτος ὁ ποιητὴς, μέσα στὴ φτώχεια του, αἰσθάνεται ὁ Ἄρχοντας καὶ ὁ πῶς Πλούσιος στὸν κόσμον. Δίνει ἀπὸ τὰ πλοῦτη πάντα τῆς καρδιᾶς του, δίχως τὴν ἀνταπόδοσιν ἐξευτελιστικὴν διάκρισιν ἀνάμεσα στοὺς ἐνδεεῖς. Εὐτυχισμένοι ὅταν σκάβει ἀσταμάτητα μέσα στὶς φράσεις καὶ τὶς λέξεις, νὰ βρεῖ τὸ χρυσάφι τοῦ λόγου. Μὰ καὶ ἂν δὲν τὸ βρεῖ, τοῦ φτάνει ἡ εὐλογημένη εὐχαρίστησις καὶ ἡδονὴ ποὺ νιώθει ὅταν πηγαίνει στὰ βαθιά, σκάβοντας μετὰ ἀγάπην, καὶ διώχνοντας τὶς ματαιοδοξίας, τὰ σκοτάδια, τὴ λύπη καὶ τὰ δάκρυα τῶν πληγῶν. Ἀνάβει συχνὰ μετὰ τὰ ποιήματα μιὰ λάμπα, νὰ φωτίσει ἐπικίνδυνους δρόμους, γεμάτους χίλιους πειρασμούς καὶ ἀόρατες παγίδεις. Ἀντιστέκεται εἰρηνικὰ ὁ ποιητὴς καὶ δίχως ὀργὴν στὴν πολυκέφαλη λερναία ὕδρα τοῦ Κακοῦ. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν φαίνεται τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν στίχων του, ἐκεῖνος ἐπιμένει: ἀδύνατον ὁ οὐρανὸς ν' ἀφήσει νὰ πεθάνει ὁ λόγος τοῦ προφήτη διχῶς νὰ δώσει ἄνη καὶ καρπὸν στὴν ὥρα του!

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΑΣΧΟΣ

Τὰ νησιά, αὐτοὶ οἱ ἐφιάλτες ¹

ΘΑΝΑΣΗ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Λένε ὅτι οἱ πόλεμοι ποὺ ἔρχονται θὰ εἶναι διαφορετικοὶ ἀπ' ὅσους ἀγνωρίσαμε μέχρι τώρα. Ὁχι ἀπλῶς ἐπειδὴ ἡ πολεμικὴ τεχνολογία ἀλλάζει, ἀλλὰ ἐπειδὴ –μὲ τὴν ἐπέκταση τῆς ἐρημοποίησης– τὸ πιὸ πολυτίμο πάνω στὴ γῆ κάποια στιγμή θὰ εἶναι τὸ καλὸ νερό.

Τὸ νερὸ δὲν «βρίσκεται» ἀπλῶς σὲ κάποια σημεία τῆς γῆς. Στὴν πραγματικότητα, αὐτὸ εἶναι ὁ οἰκοδεσπότης τῆς γῆς. Κάθε ξηρὰ βρίσκεται στὴν ἀγκαλιά του. Τὰ νησιά περικυβερτίζονται ἀπὸ νερό, μὰ καὶ κάθε ἡπειρος εἶναι ἓνα πελώριο νησί. Τὰ πάντα εἶναι νησί. Καὶ κάθε ἄνθρωπος εἶναι νησί. Πελάγη ὀλόκληρα βρίσκονται ἀνάμεσα στὸν καθένα μας καὶ στοὺς ἄλλους.

Τί εἶναι ἀληθινὰ τὸ νερὸ ὡς θάλασσα, ὡς λίμνη, ὡς ποτάμι; Εἶναι ἀπειλή. Εἶναι ἡ σκοτεινὴ δύναμη, ἡ ἄβυσσος ποὺ μπορεῖ νὰ καταπιεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ πνίξει τὰ ἔργα του. Ταυτόχρονα ὅμως εἶναι καὶ εὐκαιρία. Μιὰ ἀληθινὴ Φυσικὴ λεωφόρος, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀνοιχτεῖ σὲ κόσμους ποὺ δὲν τοὺς βάζει ὁ νοῦς του.

Τί εἶναι ἀληθινὰ ἓνα νησί; Ἡ σιγουριά, ἡ ἀσφάλεια τοῦ μικροῦ, κλειστοῦ τόπου μου. Ὅμως μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ κάτι ἄλλο: Φτώχεια καὶ ὀρφάνια. Μπορεῖ δηλαδὴ νὰ μὲ κρατᾶ ἀκρωτηριασμένο ἀπὸ τὴν ἀληθινή μου Φαμίλια: τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἄλλων λαῶν, τῶν ἄλλων γλωσσῶν, τῆς ἄλλης σοφίας.

Τὸ βασανιστικὸ, λοιπόν, γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι νὰ ἀποφασίσει πῶς θὰ σταθεῖ ἀπέναντι στὸ νησί του (ποὺ εἶναι καὶ σιγουριὰ καὶ ὀρφάνια), καὶ πῶς θὰ σταθεῖ ἀπέναντι στὰ πελάγη του (ποὺ εἶναι καὶ ἀπειλὴ καὶ εὐκαιρία).

Ἡ παλιὰ ἱστορία λέει ὅτι ὑπῆρξε κάποτε ἓνας βασιλιάς, ὁ Ξέρξης, ποὺ θῆλσε νὰ περάσει τὴ θάλασσα γιὰ νὰ ὑποτάξει τὸ ἀντίπερα. Θύμωσε μὲ τὴν τρικυμία –τὴν ἀπειλή– τῆς θάλασσας καὶ διέταξε νὰ τὴ μαστιγώσουν. Μά, τί βγαίνει μὲ τὴν ἐξουσία; Ὁ βασιλιάς πέρασε ἐδῶ καὶ δύομισυ χιλιάδες χρόνια. Ἡ θάλασσα ὅμως συνεχίζει καὶ ὑπάρχει: καὶ ὡς ἀπειλὴ καὶ ὡς εὐκαιρία.

Μιὰ ἄλλη παλιὰ ἱστορία μιλά γιὰ ἓναν ἄλλο βασιλιά, τὸν Ὀδυσσεύς, ποὺ λάτρευε καὶ τὰ δύο: καὶ τὸ νησί του καὶ τὴ θάλασσα. Ταξίδεψε σὲ χίλιους τόπους. Σὲ κάποιον ἀπ' αὐτοὺς συνάντησε ἐκεῖνο ποὺ ποθεῖ βαθιὰ ὁ ἄνθρωπος:

¹ Τὸ κείμενο «Τὰ νησιά, αὐτοὶ οἱ ἐφιάλτες» δημοσιεύθηκε στὸ βιβλίο τοῦ ΘΑΝΑΣΗ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, «Ἡ Ἐκκλησία γίνεται ὅταν ἀνοίγεται», Ἐκδόσεις Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2008.

την εύκαιρία να γίνει ἀθάνατος και να κατακτήσει –ἐπιτέλους– έναν τρόπο ζωής καινούργιο, που να μην ἔχει ἡμερομηνία λήξης. Μὰ για να γίνει ἀθάνατος, θὰ ἔπρεπε να μείνει ἐκεῖ. Ὁ Ὀδυσσεύς δὲν τὸ ἀντέξε. Προτίμησε να γυρίσει στὸ νησί του, και ἔχασε τὴν ἀθανασία.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἔχει καταγραφῆ ὡς ὁ ταξιδευτής. Μὰ, ἂν τὸ ξαναδεῖ κανεὶς, μπορεῖ να διακρίνει ὅτι στὴν πραγματικότητα ἦταν για πάντα ὁ αἰχμάλωτος τοῦ μικροῦ νησιοῦ του. Ἡ ἱστορία του δείχνει τὸ ἀνθρώπινο ἀδιέξοδο. Τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου να Φτάσει ἀπὸ μόνος του σὲ μιὰ ἱκανοποιητικὴ σύνθεση ἀνάμεσα στὸ νησί και στὸ πέρα ἀπὸ τὸ νησί.

Μπορεῖ ἄραγε να ὑπάρξει μιὰ ἄλλη στάση; Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὡς μπορεῖ να μᾶς βοηθήσει μιὰ ἄλλη ἱστορία, ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια αὐτὴ τὴ Φορὰ. Ὁ Χριστὸς και οἱ μαθητὲς του βρίσκονταν στὴν ὄχθη μιᾶς λίμνης. Τοὺς ἔβαλε στὸ καράβι τους και τοὺς ζήτησε να πᾶνε ἀπέναντι. Ὁ ἴδιος δὲν μῶηκε, μὰ τοὺς ἔδωσε ραντεβου στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Οἱ μαθητὲς ὄντως ἄρχισαν τὸ ταξίδι. Μὰ ἐκεῖ που ἡ λίμνη ἦταν εύκαιρία, ἔγινε ἀπειλή: ξέσπασε τρικυμία. Ὁ Χριστὸς τότε ἐμφανίστηκε ἔξω ἀπὸ τὸ καράβι, περπατώντας πάνω στὰ νερά. Ὁ Πέτρος ζήτησε να πάει κοντά του, βγήκε ἀπὸ τὸ καράβι κι ἄρχισε να περπατᾶ κι αὐτὸς πάνω στὰ νερά. Ἀπέναντί του εἶχε τὸν Χριστό, ἀπὸ κάτω του εἶχε τὴν ἄβυσσο. Κάποια στιγμή ἡ ἄβυσσος τὸν τρώμαξε. Καὶ ἄρχισε να βουλιάζει. Ὁ Χριστὸς ἄπλωσε τὸ χέρι του, τὸν κράτησε, και ἀνέβηκαν μαζί στὸ καράβι.

Ὁ περιέργος Χριστὸς μᾶς μπερδεύει. Μπερδεύει, μᾶλλον, τὶς σιγουριές μας. Ἐνῶ ἦταν μαζί με τοὺς μαθητὲς, και συνεπῶς οἱ μαθητὲς θὰ μποροῦσαν να ποῦν «Ἔχουμε δικό μας τὸν Χριστό», αὐτὸς τοὺς δείχνει ὅτι στὴν πραγματικότητα δὲν τὸν ἔχουν συναντήσει ἀκόμα. Θὰ τὸν συναντήσουν ἂν ξεβουλευτοῦν. Θυμηθεῖτε: ἦταν μαζί τους, μὰ δὲν τοὺς ἔδωσε ραντεβου για τὸ σημεῖο ἀπ’ ὅπου χῶρισαν. Τοὺς ἔδωσε ραντεβου για τὸν ἀπέναντι τόπο. Καὶ ταυτόχρονα τοὺς καλεῖ να τὸν δοῦν τὸν ἴδιο ὡς ἐρχόμενο. Ὁχι ὡς κατεχόμενο. Νὰ δοῦν δηλαδὴ ὅτι καλοῦνται σὲ μιὰ ὑπέροχη ἀβεβαιότητα: να προσπαθήσουν να συναντηθοῦν με τὸν ἄλλον, που βρίσκεται ἀπέναντί τους. Τὸ νόημα πλέον δὲν βρίσκεται στὸν τόπο, ἀλλὰ στὸ ραντεβου.

Τὸ πλοῖο εἶναι ἡ ἀσφάλεια –κάτι σαν νησί. Ἐξω ἀπ’ αὐτὸ καραδοκεῖ τὸ χάος, ὁ πνιγμός. Ἐδῶ ὅμως και πάλι ὁ Χριστὸς ἔρχεται να μᾶς ξαφνιασει.

Και πάλι ἔρχεται νὰ μᾶς δείξει ὅτι ἡ τρικυμία εἶναι ὄντως ἀπειλή, ἡ λύση ὅμως δὲν εἶναι τὸ κλείσιμο στοῦ ἀμφαρίου. Ὅσο κι ἂν μᾶς φαίνεται παράδοξο, ὁ Πέτρος συναντᾷ τὸν Χριστὸ ἐγκαταλείποντας τὸ πλοῖο. Κι ἂν βυθίζεται, δὲν βυθίζεται ἐπειδὴ ἡ θάλασσα εἶναι ὑγρὴ καὶ δὲν ἀντέχει τὸ βᾶρος τοῦ ἀνηρώπου. Ὁ Πέτρος βυθίστηκε ὅταν ἔχασε τὴν ἐμπιστοσύνη του σ' αὐτὸν τὸν ἀπέναντι.

Πότε σταμάτησε ἡ τρικυμία; Ὅταν ὁ Χριστὸς μῶηκε μέσα στοῦ καράβι. Ὅταν δηλαδὴ τὸ καράβι ἔπαψε νὰ εἶναι περικλειστο καὶ ἀνοίξε γιὰ νὰ ὑποδεχτῆ ἐκεῖνον τὸν ἀπέναντι, ὥστε οἱ μέσα στοῦ καράβι νὰ μπορέσουν νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν Φιλοξενούμενὸ τους αὐτὸ πῶς ἔχασε ὁ Ὀδυσσεύς: μιὰ νέα ζωή, χωρὶς λήξη.

Σὰν παφλασμὸς ἐκείνων τῶν κυμάτων ἀκούγεται στὶς μέρες μας τὸ βασανιστικὸ ἐρώτημα: «Παγκοσμιοποίηση ἢ ὄχι;». Δὲν μοιάζει ἀληθινὰ ἡ Παγκοσμιοποίηση μὲ ἀπειλητικὸ πέλαιος; Μήπως ἄραγε θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ ἀποτραβηχτοῦμε ὡς λαὸς καὶ ὡς ἄτομα, καθένας στοῦ νησί του; Συγχωρῆστε με. Φοβᾶμαι μήπως δὲν ἔχουμε πᾶρει μυρωδιὰ ἀπὸ τὴν παραξενιὰ καὶ τὶς ἐκπλήξεις τοῦ Θεοῦ μας, καὶ ἀπλῶς ἀναπαράγουμε μιὰ λογικὴ, λογικὴ σίγουρα, ἀλλὰ πῶς θὰ μπορούσαμε κάλλιστα νὰ τὴν ἔχουμε δίχως νὰ εἴμαστε Χριστιανοί. Νὰ τὸ πῶμε ὡμά: Γιὰ τὸν Χριστιανισμὸ δὲν ὑπάρχει δίλημμα «πέλαγος ἢ νησί». Ἡ ἀπάντηση εἶναι μία: Φυσικὰ πέλαγος!

Αὐτὴ ἡ ἀπάντηση ὅμως δὲν χρειάζεται ἀφέλεια. Χρειάζεται τὴν ἐπίγνωση ὅτι τὸ ἀνοιγμα στὰ πελάγη δὲν εἶναι περίωπατος, ἀλλὰ διακινδύνευση. Εἶναι τὸ ρίσκο νὰ ἀρπάξεις τὸ χέρι τοῦ ἀπέναντι ἢ νὰ βυθιστεῖς στοῦ ἐνδιάμεσο. Τὸ νησί ὅμως, παρόλη τὴ γλύκα του, εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ θάνατος! Εἶναι ἡ περικλειστη ὑπαρξη. Ἄς σκεφτοῦμε: Μιὰ ἀνάσταση πῶς θὰ περιοριζόταν στοῦ νησάκι ἐνὸς λαοῦ, μιᾶς κουλτούρας, μιᾶς ἐποχῆς, θὰ ἦταν ἀνάσταση-μαίμου. Ψεύτικο δῶρο σὲ συσκευασία τάφου. Ἡ ἀνάσταση εἶναι ἀνάσταση, μόνο ἂν ἀφορᾷ τὴν οἰκουμένη ὁλόκληρη.

Βρισκόμαστε σὲ πραγματικότητα πολυπολιτισμική. Ὅμως τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἀπλῶς οἱ ἀνηρώποι νὰ ζοῦν σὲ κοινὸ τόπο. Σὲ κοινὸ τόπο ζοῦν καὶ οἱ κρατούμενοι ἐνὸς στρατοπέδου συγκέντρωσης. Ἐκεῖ τὸ ἐνδιάμεσο οὔτε παραμένει, οὔτε ὅμως γίνεται τόπος συνάντησης. Ἐξατμίζεται, ὅπως γίνεται στὶς ἀποθήκες

στοιβαγμένων υλικών. Όμως η ἄρση τῆς ἀπόστασης εἶναι ζυφόςος μόνο ἂν γίνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην! Ἄλλιως, μπορεῖ νὰ γίνεται ἀπὸ βίασπῆ. Ἡ μεγάλη πλῆγῆ, λοιπὸν, σῆμερα εἶναι ὅτι σπῆς πὸλεις μας ὑπάρχουν κοντινὰ νησιὰ. Τὸ ἐνδιάμεσὸ τους δὲν εἶναι ἀχανὲς σὰν τὸ πέλαγος, ἀλλὰ λεπτὸ ὅσο μιὰ μεσοτοιχία. Εἶναι ὅμως ἐξίσου ἀνηκετικὸ στὸ νὰ κρατᾶ τὰ νησιὰ ἀνέπαφα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ μεγάλη πλῆγῆ, δηλαδῆ, εἶναι νὰ δημιουργοῦνται γκέτο. Γειτονικὰ μὲν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, ἀλλὰ τὸ καθένα περὶκλειστο. Οὔτε ὅμως ἀρκεῖ κι ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς γαλήνης, πὸν ἔχει τὸ μοντέλο τοῦ σουπερ-μάρκετ. Κι ἐκεῖ μέσα κινεῖται πλῆθος διαφορετικῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ καθένας εἶναι περὶκλειστο νησί. Ἀκόμα κι ὅταν τὸ σουπερ-μάρκετ εἶναι γεμάτο, ἡ τροχιά τοῦ καθενὸς δὲν ἔχει ὄρο καὶ προῦπώθεση τὴν τροχιά τοῦ ἄλλου. Εἶτε ἓνας, εἶτε χίλιοι μέσα σὲ μιὰ κοινωνία τοῦ τύπου τοῦ σουπερ-μάρκετ, ἡ τροχιά τοῦ καθενὸς εἶναι ἴδια καὶ μοναχική: εἴσοδος - ράφι - ταμεῖο.

Ἄν κριτήριο γίνει ἡ συνάντηση γιὰ τὴν ὁσοῖα μιλάμε, τότε ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον κατανοεῖ καὶ ἐρμηνεύει καθένας τὸν κόσμο (ἦτοι ἡ πίστη, ὁ πολιτισμὸς, ἡ ἰδεολογία) ἔχει ἐξαιρετική σημασία καὶ, συνεπῶς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα ζήτημα στριμωγμένο σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ χώρου. Χρειάζεται νὰ βγαίνει στὸ φῶς, στὸ δημόσιο πῶρο νὰ ἀποτολμᾶ συζήτηση καὶ νὰ ἀποδέχεται τὴν ἀναμέτρηση μὲ τὴν ὀπτική τῶν ἄλλων. Κάτι τέτοιο λιπαίνει τὰ ἀνθρώπινα. Διότι αὐτὸ πὸν κάνει τὸν ἀνθρώπο νὰ εἶναι ἀνθρώπος κι ὄχι πρᾶγμα, εἶναι ἡ δυνατότητα νὰ ἀναζητεῖ τί κάνει τὴ ζωὴ του αὐθεντική, καὶ τί τὴν ψευτίζει. Τί φέρνει ζωὴ καὶ τί θάνατο. Τί ἀποτελεῖ χέρι συντροφικὸ ἢ, ἀντιθέτως, νύχια ἀρπακτικοῦ, καὶ τί ἀποτελεῖ ἀρμένισμα ἢ, ἀντιθέτως, βούλιαγμα σπὴν ἄβυσσο.

Καλὴ κωπηλασία, λοιπὸν!

Ἑρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν Χριστῷ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν

Ἑρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ Ἑσαΐας ια' 1-9
ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Στὸν χώρο τῆς Ὁρθοδοξίας ἡ Γραφή δὲν κατανοήθηκε ποτὲ σὰν μιὰ δευτέρη, παράλληλη πρὸς τὴν παράδοση, πηγὴ τῆς πίστεως, ὅπως συνέβη στὸν καθολικισμὸ μετὰ τὴ σχετικὴ ἀπόφαση τῆς Συνόδου τοῦ Τριδέντου κατὰ τὸν 15' μ.Χ. αἰῶνα. Ἀντίθετα, καθ' ὅλη τὴ διάρκειά τῆς πρώτης χριστιανικῆς χιλιετίας, ἡ Γραφή κατανοεῖται ὡς τμῆμα μιᾶς εὐρύτερης παράδοσης, ἡ ὁποία παραμένει ζωντανὴ καὶ ἀδιάσπαστη ἀπὸ τὴν ἑποχὴ τοῦ Ἀβραάμ. Κάθε φορὰ πού οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐπικαλοῦνται τὴ μαρτυρία τῆς Γραφῆς, δὲν παρασέμψουν σὲ κάποια ἀντικειμενικὰ ἀξιόπιστη πηγὴ, ἀλλὰ στὴ ζωντανὴ παράδοση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας αἰσθάνονται ὅτι ἀποτελοῦν συνέχεια. Τὸ «κατὰ τὰς Γραφάς» κατανοεῖται ὡς μιὰ πληροφορία πού παραλαμβάνεται καὶ παραδίδεται. Αὕτὴ ἡ πληροφορία «κατὰ τὰς Γραφάς» ὅμως δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει κύρος ἔξω ἀπὸ τὸν χώρο τῆς παραλαβῆς καὶ τῆς παράδοσης, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι χαρακτηριστικὰ στὴν προκειμένη περίπτωση τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Κορινθίους: «Σὰς παρέδωσα τὴ διδασκαλία πού εἶχα κι ἐγὼ παραλάβει καὶ πού ἔχει πρωταρχικὴ σημασία: ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς πέρανε, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας ...» (Α' Κορ. ιε' ζεξ)¹.

Ἡ Ἐκκλησία, λοιπὸν, παρέλαβε σύνολη τὴν ἰουδαϊκὴ γραπτὴ παράδοση ὡς μιὰ αὐθεντικὴ μαρτυρία τῆς ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ στὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία καὶ τὴν ἀναγνώρισε ὡς δική της Ἁγία Γραφή ὑπὸ τὸν τίτλο «Παλαιὰ Διαθήκη». Τὸ ἀποφασιστικὸ κριτήριον γιὰ τὴν αὐθεντικότητά ἐνὸς βιβλικοῦ κειμένου ἀποτελεῖ ἡ μαρτυρία τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία παρέδωσε τὸ συγκεκριμένον κείμενον, καθὼς πίσω ἀπὸ κάθε βιβλικὸ κείμενον οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς βλέπουν μιὰ κοινότητα, ἡ ὁποία βίωσε τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν

¹ Πρβλ. Α' Κορ. ια' 2, 23. Β' Θεσ. β' 15. γ' 6.

ιστορία της και διατήρησε την έμπειρία της αυτή ζωντανή μέσα στην προφορική της παράδοση πριν την καταγράψει και στη συνέχεια ή ίδια αυτή κοινότητα αναγνωρίσει αυτήν την καταγραφή ως αυθεντική μαρτυρία της έμπειρίας της.

Με βάση μιὰ τέτοια κατανόηση τῆς Γραφῆς, ὁ φόβος ποὺ συχνὰ ἐγείρεται μήπως κλονιστεῖ τὸ κύρος καὶ ἡ ἀυθεντία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ μιᾶς ὑποκειμενικῆς ἐρμηνείας τοῦ βιβλικοῦ κειμένου καθίσταται ἄνευ ἀντικειμένου, ἐφόσον ἡ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς μόνον στὸ πλαισίο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατὴ. Αὐτὸ ἀκριβῶς καθορίζει ἄλλωστε καὶ ὁ 19^{ος} κανόνας τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Κωνσταντινούπολη, 691 μ.Χ.), ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς ὀρθόδοξης Ἑρμηνευτικῆς τῆς Βίβλου: «εἰ γραφικὸς ἀνακινήσει λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνεύτωσαν ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας Φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι, τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο». Τὸν κανόνα αὐτὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν κατανοήσει κατὰ δύο τρόπους. Εἴτε νὰ τὸν κατανοήσει κατὰ λέξη, νὰ αἰσθανθεῖ δηλαδὴ ὑποχρεωμένος νὰ χρησιμοποιοῦσιν κατὰ τὴν ἐρμηνεία του μόνον παραθέματα ἀπὸ τοὺς Πατέρες, εἴτε νὰ τὸν κατανοήσει ὡς μιὰ προτροπὴ, ὥστε νὰ ἐρμηνεύσιν τὴ Γραφὴ κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν Πατέρων, πράγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ἡ ἐρμηνεία του δὲν μπορεῖ νὰ στρέφεται ἐναντία στὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Βασικὴ, ἐπομένως, ἀρχὴ μιᾶς ὀρθόδοξης Ἑρμηνευτικῆς εἶναι τὸ ὅτι ἡ ἐρμηνεία εἶναι ἔργο τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία ἀναγνώρισε τὸ συγκεκριμένο κείμενο ὡς Ἁγία Γραφὴ τῆς, ἐπειδὴ θεώρησε ὅτι σ'αὐτὸ ἀντικατοπτρίζεται ἡ πίστη τῆς. Στὴν ἀντίθετη περίπτωση, ὅταν μιὰ ἐρμηνεία δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ εἶναι λαησασμένη εἴτε τὸ ἐρμηνευόμενο κείμενο δὲν μπορεῖ πλέον νὰ θεωρηθεῖ Ἁγία Γραφὴ.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πρὸ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ποὺ καταδεικνύει τὸ πῶς ἡ κοινότητα ἐρμηνεύει μὲ ζωντανὸ κι ἐπομένως διαφορετικὸ τρόπο τὸ ἴδιο κάθε φορὰ κείμενο, ὥστε νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς ἐκάστοτε ἀνάγκες τῆς, εἶναι ἡ περικοπὴ Ἡσαΐας 1^α 1-9:

1^α 1^α Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί
καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται.
2^α καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ Θεοῦ,
πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως,

πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος,
 πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας·
³ἐμώλησει αὐτὸν πνεῦμα φόβου Θεοῦ.
 οὐ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ,
 οὐδὲ κατὰ τὴν λαλίαν ἐλέγξει·
⁴ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῶ κρίσιν,
 καὶ ἐλέγξει τοὺς ταπεινοὺς τῆς γῆς·
 καὶ πατάξει γῆν τῷ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ,
 καὶ ἐν πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβῆ.
⁵καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὄσφυν αὐτοῦ,
 καὶ ἀληθεία εἰλημένος τὰς πλευράς.
⁶Καὶ συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνός,
 καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ·
 καὶ μοσχάριον καὶ ταῦρος καὶ λέων ἅμα βοσκηθήσονται,
 καὶ παιδίον μικρὸν ἄξει αὐτούς.
⁷καὶ βοῦς καὶ ἄρκτος ἅμα βοσκηθήσονται,
 καὶ ἅμα τὰ παιδία αὐτῶν ἔσονται,
 καὶ λέων καὶ βοῦς ἅμα φάγονται ἄχυρα·
⁸καὶ παιδίον νήπιον ἐπὶ τρώγλην ἀσπίδων
 καὶ ἐπὶ κοίτην ἐκγόνων ἀσπίδων τὴν χειρα ἐπιβαλεῖ.
⁹καὶ οὐ μὴ κακοποιήσωσιν
 οὐδὲ μὴ δύνωνται ἀπολέσαι οὐδένα ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου·
 ὅτι ἐνεπλήσθη ἡ σύμψασα τοῦ γνῶναι τὸν κύριον
 ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας.

Ἄν θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ προσεγγίσει κανεὶς τὸ παραπάνω κείμενο μὲ βάση τὴ σύγχρονη ἱστορικοκριτικὴ μέθοδο ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς, θὰ κατέληγε μὲ βάση τὸ λεξιλόγιο, τὸ ὕφος καὶ τὴ θεματολογία τοῦ στοῦ συμπέρασμα πῶς ἡ συγκεκριμένη περικοπὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν προφήτη Ἡσαΐα, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 7^ο π.Χ. αἰώνα, ἀλλὰ συνιστᾷ ἓνα τυπικὸ κείμενο τῆς μεταιχμαλωσιακῆς περιόδου, ποῦ ἀντικατοπτρίζει τὶς μεσσιανικὲς προσδοκίαις τῆς ἰουδαϊκῆς κοινότητος τοῦ 3^ο π.Χ. αἰώνα, ἢ σποῖα, ἀπογοητευμένη ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῆς σαβιδικῆς δυναστείας, ἐλπίζει σὲ μιὰ νέα εὐκαιρία ποῦ ὁ Θεὸς θὰ δώσει στὸν λαὸ του, κάνοντας τὴν ἱστορία τῆς βασιλείας νὰ ἐπιστρέφει

στην ἀφειρηρία της, στὸν πατέρα τοῦ Δαβὶδ στὸν Ἰησοῦν, καὶ νὰ ἀρχίσει ξανά, μὲ ἕναν νέο ἰδεώδη ἡγεμόνα, Φορέα τοῦ πνεύματος τοῦ Κυρίου, ποῦ θὰ κυβερνᾷ γιὰ λογαριασμό του καὶ κατ'ἐντολήν του μὲ ἀπόλυτη δικαιοσύνη, ἐνῶ ὀλόκληρη ἡ κτίση θὰ ἐπιστρέφει στὴν παραδείσια κατάσταση.

Ὡστόσο, οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς δὲν ἀσχολοῦνται μὲ θεωρητικὰ ζητήματα αὐθεντικότητας τοῦ κειμένου. Ἐφόσον ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε ἀπὸ τὴ Συναγωγή τὰ ἱερά της κείμενα καὶ τὰ ἀναγνώρισε ὡς αὐθεντικὴ μαρτυρία τῆς ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον καὶ μαζί μὲ αὐτὰ παρέλαβε καὶ τὴ μεσσιανικὴ ἐρμηνεία τῶν προφητικῶν κειμένων, τὸ σημαντικότερο πρόβλημα γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων δὲν ἦταν τὸ ἂν ὁ Ἡσαΐας ἔγραψε πράγματι ἕνα κείμενο ἢ ὄχι, ἀλλὰ τὸ ἂν αὐτὸς ποῦ ἐξαγγέλλεται στὸ συγκεκριμένο κείμενο ἦταν ὁ Ἰησοῦς ἢ ὄχι. Ἔτσι, οἱ προσάψεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς στρέφονταν, λόγω τῆς ἀντιπαράθεσής τους πρὸς τὸν ἰουδαϊσμό, στὸ νὰ συσχετίσουν ὅλα τὰ μεσσιανικὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μὲ τὸν Ἰησοῦ. Αὐτὸ τὸ διαπιστώνει κανεὶς τόσο στὸν Ὀριγένη ὅσο καὶ στὸν Εὐσέβιο Καισαρείας, οἱ ὁποῖοι γράφουν κατὰ τὸν γ' μ.Χ. αἰώνα τὰ ὑπομνήματά τους στὸν Ἡσαΐα. Κυρίαρχο στοιχεῖο στὴν ἐρμηνεία τους εἶναι τὸ ὅτι ὁ Ἡσαΐας στοὺς στχ. 1-5 κάνει λόγο γιὰ τὸν Ἰησοῦ καὶ στοὺς στχ. 6-11 γιὰ τὴν Ἐκκλησία, στὴν ὁποία συγκεντρώνονται κάθε εἶδους ἀνθρώποι, καλοὶ καὶ κακοί, πλούσιοι καὶ Φτωχοί.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων νὰ ταυτίσουν τὸν ἐξαγγελλλόμενο στὰ μεσσιανικὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μὲ τὸν Ἰησοῦ βασίζεται στὴν ἀντιπαράθεση μεταξὺ Συναγωγῆς καὶ Ἐκκλησίας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ δ' μ.Χ. αἰώνα ὅμως ὁ ἐρμηνευτικὸς ὀρίζοντας ἀλλάζει. Ἐνδιαφέρον στὸ σημεῖο αὐτὸ παρουσιάζει ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι γράφουν αὐτὴν τὴν περίοδο, Βασίλειος ὁ Μέγας, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ἂν καὶ ἀποδέχονται τὴν παραπάνω ἐρμηνεία ὡς αὐτονόητη, δὲν δείχνουν κανένα ἐνδιαφέρον πλέον νὰ ἀναφερθοῦν στὰ ὑπομνήματά τους ἀναλυτικὰ σ'αὐτήν. Ἡ θεολογικὴ ἀντιπαράθεση πρὸς τὸν ἰουδαϊσμὸ ἀνήκει πλέον στὸ παρελθόν καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν νιώθει πια ἀπειλημένη ἀπὸ τὴ Συναγωγή. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν κατανοεῖται πλέον ὡς ἕνα ἰουδαϊκὸ βιβλίον, στὸ ὁποῖο ἀπλῶς ἐξαγγέλλεται ὁ μεσσίας, ἀλλὰ ὡς ἕνα χριστιανικὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖ γιὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία. Ὁ ἴδιος Λόγος τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο

ἀναφέρεται ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἐνεργεῖ μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία ἀπὸ τὴν πρῶτη στιγμὴ τῆς δημιουργίας καὶ γι' αὐτὸν γίνεται λόγος καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Στόχος ἐπομένως, μιᾶς ὀρθόδοξης ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς εἶναι τὸ νὰ ἀναγνωρίσει στὴν Παλαιὰ Διαθήκη Ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος» (Ἄποκ. α' 4).

Τὸν ἴδιο στόχο διαπιστώνει κανεὶς καὶ στὴν εἰκονογραφία, ἡ ὁποία ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἐρμηνεία. Μιὰ πολὺ γνωστὴ εἰκόνα εἶναι ἡ λεγόμενη «Ρίζα τοῦ Ἰησοῦ». Στὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνας παριστάνεται ξαπλωμένος ὁ πατέρας τοῦ Δαβίδ, ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του βγαίνει ἓνα δένδρο. Στὰ κλαδιά τοῦ δένδρου παριστάνονται διάφορα πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ στὴν κορυφὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἐπιγραφή «Ο ΩΝ» στὸ Φωτοστέφανό του. Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ ταυτίζει τὸν Ἰησοῦ μετὰ τὸν Θεὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐφόσον ἡ ἔκφραση «Ο ΩΝ» προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ο' καὶ ἀποτελεῖ κατὰ λέξη μετάφραση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὸ παραδίδεται στὸ Ἔξοδος γ' 15.

Παράλληλα, τὰ περιγραφόμενα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη γεγονότα δὲν κατανοοῦνται πλεόν ἀπλῶς ὡς γεγονότα τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ ὡς προτυπώσεις γεγονότων τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ ἐπομένως ξεχωριστῆς σημασίας γιὰ τὴ σωτηρία. Ἡ ὑμνολογία τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι γεμάτη ἀπὸ τέτοιες τυπολογικὲς ἐρμηνεῖες:

*Ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰησοῦ, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς, Χριστέ,
ἐκ τῆς Παρθένου ἀνεβλάστησας· ἐξ ὄρου ὁ αἰνετὸς κατασκίου δασέος·
ἤλθες σαρκωθείς ἐξ ἀπειράνδρου, ὁ ἄυλος καὶ Θεός·
δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.*

Στὸν ὕμνο αὐτὸ διαπιστώνεται καὶ ἓνα νέο στοιχεῖο· ἡ σύνδεση μιᾶς μεσσιανικῆς προφητείας μετὰ τὴν Παναγία. Μετὰ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο στὴν Ἔφεσο τὸ 341 μ.Χ., ἡ ὁποία ἀνακήρυξε τὴν Μαρία ὡς «Θεοτόκο» ἐνάντια στὴ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου, ἀρχίζει ἓνας νέος κύκλος ἐρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: Οἱ προφῆτες δὲν ἐξήγγειλαν μόνον τὴν ἔλευση τοῦ Μεσσία, ἀλλὰ μίλησαν μετὰ τὴν ἴδια σαφήνεια καὶ γιὰ τὴ μητέρα του.

Ἀπὸ τὴν παραπάνω ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς ἐρμηνείας τῆς περικοπῆς Ἑσαΐας ια' 1-9 προκύπτει ὅτι ὁ ἐπιδιωκόμενος ἀπὸ τὴ σύγχρονη βιβλικὴ ἔρευνα στόχος τῆς ἐρμηνευτικῆς διαδικασίας, ἡ προσαρμογὴ τῆς ἐρμηνείας στὶς κάθε φορὰ ἀνάγκες μιᾶς συγκεκριμένης κοινότητας πιστῶν, συνιστοῦσε καθ' ὅλην τὴ διάρκειά τῆς πρώτης χριστιανικῆς χιλιετίας τὴ συνήθη πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ συνέπεια, ἡ τυπολογικὴ ἐρμηνεία, μὲ τὸν συνειδητὰ ὑποκειμενικὸ τῆς χαρακτῆρα καὶ τὴν εὐελιξία της, θὰ μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει ἓνα πολὺ χρήσιμο ἐργαλεῖο γιὰ τὴ μελέτη τῆς Βίβλου σήμερα, καθὼς ἀφήνει πολὺ περισσότερο ἐλεύθερο χῶρο γιὰ συνεχῶς νέες ἐρμηνεῖες καὶ προσεγγίσεις τῶν βιβλικῶν κειμένων ἀπὸ ὅ,τι οἱ «ἀντικειμενικὲς» μέθοδοι τῆς ἱστορικοκριτικῆς ἔρευνας. Προϋπόθεση ὅμως γιὰ νὰ χαρακτηριστῆ μιὰ σύγχρονη ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση ἑνὸς βιβλικοῦ κειμένου ὡς «ὀρθόδοξη» δὲν εἶναι τὸ νὰ μιμῆται αὐτὴ μεθόδους ποὺ κατὰ καιροὺς ἐφαρμόστηκαν ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀνταποκρίνεται σὲ πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς κοινότητας ποὺ ἀναγνωρίζει τὸ συγκεκριμένο κείμενο ὡς Ἁγία Γραφή της. Αὐτὸ, βέβαια, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ζωντανῆς κοινότητας, ἡ ὁποία βρίσκεται σὲ συνεχῆ διαλεκτικὴ σχέση μὲ τὴν παράδοση καὶ τὶς Γραφές της, καθὼς μόνο στὸ πλαίσιο μιᾶς τέτοιας κοινότητας εἶναι δυνατὸν νὰ γίνεταί λόγος γιὰ ὀρθόδοξη ἐρμηνεία.

*Norman Russell – Χρήστος Γιανναράς:
Έρωταποκρίσεις*

(προδημοσίευση)

Έρώτηση 12.

Ο Andrew Louth έχει πρόσφατα εστιάσει στον ρεαλισμό της ανάλυσής σου για την αγάπη, σημειώνοντας ότι το βιβλίο *Σχόλιο στο Άσμα Ασμάτων* ξεκινάει εντυπωσιακά με την επισήμανση «Γνωρίζουμε τον έρωτα μόνο στην απόσταση της άποτυχίας». Άλλου έχει αναφέρει τον γάμο ως μία «βίαιη αντιπαράθεση των εγώ» που περιλαμβάνει συγκρούσεις, σκληρές λέξεις και πληγωμένα αισθήματα. Όσο κι αν καταφέρουμε να ασκηθούμε ώστε να μην επιβάλουμε το θέλημά μας στον σύντροφό μας «το τίμημα πληρώνεται με πόνο που εξαφανίζει κάθε αίσθηση επιτυχίας». Υπαινίσσεσαι πως σε κάθε περίπτωση είναι η ανθρώπινη εμπειρία του μοιράσματος, της υποχώρησης από την αυτονομία του εγώ, που μάς επιτρέπει να καθρεφτίσουμε την κενωτική αυταπάρνηση του Χριστού και κάνει τη δυνατότητα της μετάβασης προς τον Θείο τρόπο έφικτη. Πώς θα χαρακτηρίζες τη μετάβαση σε έναν τέτοιο τρόπο ύπαρξης με όρους τόσο ρεαλιστικούς όπως αυτούς που χρησιμοποίησες για τον γάμο;

Απάντηση:

Θα ήθελα να σου θυμίσω, Norman, την έκπληκτική Φράση του αγίου Μαξίμου του Όμολογητού: *Δίχρα έπιθυμίας ου γίνεται πόθος, ου τέλος εστιν η αγαπη.* Νομίζω πως ο Μάξιμος χρησιμοποιεί τη λέξη έπιθυμία με τη σημασία που της αποδίδουμε και σήμερα, στη μετα-Φροϋδική έποχή: Είναι η άφρσωση ενστικτώδης όρμη, όρμη ιδιοποίησης, κυριαρχίας, κατοχής του έναντι «άλλου» προκειμένου να εξασφαλίσουμε άτομική ήδονή. Είναι αναγκαιότητα της Φύσης.

Ο πόθος είναι βίωμα έπιθυμίας, αλλά προσωποποιημένο: Έπιθυμούμε έναν συγκεκριμένο «άλλον», αναφέρεται η έπιθυμία μας στην ετερότητα του «άλλου»,

μᾶς γοητεύει, μᾶς διεγείρει, μᾶς μεταρσιώνει ὄχι ἓνα ὁποιοδήποτε ἀντικείμενο ἐπιθυμητό, ἀλλὰ κάποιον ἢ ὅλα τὰ μοναδικά, ἀνόμοια καὶ ἀνεπανάληπτα γνωρίσματα συγκεκριμένου «ἄλλου». Παρὰ τὴν ἀναφορά του στὴ λογικὴ (λόγου-Φανέρωσης) πραγματικότητα τοῦ ἄλλου, ἴσως καὶ στὴν προσωπικὴ του ἐνεργὸ ἐτερότητα, ὁ πῶθος εἶναι μᾶλλον δεσμευμένος στὸν ἐνστικτώδη (Φυσικῆς ἀναγκαιότητας) χαρακτήρα τῆς ἐπιθυμίας. Γι'αὐτὸ καὶ τόσο συχνά, ἐνῶ εἴμαστε ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι ἔχουμε «ὀλοκληρωτικά» καὶ «γιὰ πάντα» ἐρωτευθεῖ ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο, ἀρκεῖ κάποιον χρονικὸ διάστημα γιὰ νὰ «ἀνακαλύψουμε» ὅτι οἱ βεβαιότητές μας ἦταν μόνο ψευδαίσθηση.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος μᾶς λέει, ἀν τὸν ἐρμηνεύω σωστά, ὅτι σκοπός, στόχος («τέλος») τοῦ πῶθου εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἀγάπη θὰ πεῖ: νὰ βγῶ ἀπὸ τὸ ἐγὼ μου, νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴ Φυσικὴ ἰδιοτέλεια τῆς ὀρμῆς, γιὰ νὰ ἀποδεχθῶ τὸν ἄλλον, ὡς μέτοχο τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑπαρξῆς μου, νὰ μοιρασθῶ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὑπαρξὴ μὲ τὸν «ἄλλον»: τὸ θῆλημά μου, τὶς προσωπικὲς μου, τὶς Φυσικὲς ἐνορμήσεις μου καὶ ἐπιθυμίες. Νὰ γίνει ὁ «ἄλλος» γιὰ μένα προϋπόθεση καὶ δυνατότητα γιὰ τὴν παραίτηση ἀπὸ τὴν ὑπαρκτικὴ ἀτομικότητα καὶ ἰδιοτέλεια μου, νὰ γίνει ἡ ὑπαρξὴ μου ἀγάπη, «καθ'ὀμοίωσιν» τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ αὐτὸ τὸ θαῦμα νὰ συντελεσθεῖ «ἀνεπαισθητῶς», χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἐπίγνωση καὶ ἐπιδίωξη ἀξιομισθίας, νὰ συντελεσθεῖ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς κτιστότητας μέσω τῆς ταπεινῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀναγκαιοτήτων τῆς κτιστότητας. Ἔτσι ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ πῶθος Φανερόνται ὡς τὰ στοιχεῖα τῆς «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα προικίστηκε ἡ Φύση τοῦ ἀνθρώπου, κάθε ἀνθρώπος: Ἡ «ἀγαπητικὴ δύναμις» (δυνατότητα), τὸ κυρίως στοιχεῖο τοῦ «κατ'εἰκόνα», εἶναι ἐγκατεσπαρμένη στὴ Φύση τοῦ ἀνθρώπου –«ὡς ἂν ἀνθρώπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ καὶ μηκύνεται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός, αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ» (Μάρκ. 4, 26-28).

Βέβαια, δὲν παύει ἡ ἀγάπη νὰ εἶναι δυνατότητα –ὄχι ἀναγκαιότητα ὅπως ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ πῶθος. Ἀλλὰ δυνατότητα τὴν ὁποῖα (θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ) «προσφέρει» ἡ Φύση στὸ πρόσωπο, μέσω τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ πῶθου. Ἀξιοποιεῖ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸν πῶθο ἡ ἐλευθερία γιὰ νὰ κατορθώσει τὴν κενωτικὴ ἀγάπη, νὰ πραγματώσει μὲ τὸν ἔρωτα τῶν σωμάτων τὸν ἔρωτα τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν Ἐκκλησία.

Ἡ Φράση τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἀνατρέπει ριζικὰ τὴν ἐγγενῆ στὸν Ἰηρσκευτικὸ ἄνθρωπο (ἀνερμηνευτὴ ἀλλὰ βασανιστικὴ) Φοβία τῆς σεξουαλικότητος. Συμπληρώνει θὰ ἔλεγα ὁ Μάξιμος τὴν θέσιν τοῦ Παύλου γιὰ τὴν πραγμάτωση, μέσω τῆς σεξουαλικῆς σχέσης, τῆς ἀμοιβαίας αὐτοπαράδοσης καὶ αὐτοπροσφορᾶς ποὺ ἀναδείχτει τὸν γάμο «μυστήριον», δηλαδὴ Φανέρωση τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ τρόπου τῆς βασιλείας. Δυστυχῶς, ἡ Ἰηρσκευοποίηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος ἔχει καταστήσει τὴ σεξουαλικότητα ἐξ ὀρισμοῦ ἐνοχικὸ δεδωμένο στὶς συνειδήσεις μεγάλου μέρους τῆς Χριστιανικῆς καὶ μὴ ἀνθρωπότητος. Τὸ ἀσυμβίβαστο τῆς ἱερωσύνης μὲ τὴ σεξουαλικότητα στὸν Ρωμαιοκαθολικισμό καὶ ἡ ἀπαγόρευση δευτέρου γάμου σὲ χηρεύσαντες κληρικούς στὸν Ὀρθοδοξισμό, εἶναι ἀπὸ τὶς πρὸ ἀπάνθρωπες ἐκφάνσεις Ἰηρσκευτικῆς ἐκδοχῆς τῆς σεξουαλικότητος σὰν «μολυσμὸν» καὶ «ἀκαθαρσία» τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐρώτηση 13.

Ἔχεις γράψει σὲ διάφορα σημεία ἐπικριτικὰ γιὰ τοὺς μοναχοὺς – ἢ μάλλον γιὰ τοὺς κινδύνους τοῦ μοναστικοῦ ἐλιτισμοῦ, ἑνὸς ἐλιτισμοῦ ποὺ βλέπεις νὰ συνδέεται μὲ τὸν φόβο τῆς σεξουαλικότητος ἢ σφοδρῶν αἰσθημάτων ἐνοχῆς γύρω ἀπὸ τὸ σέξ. (Σὲ κάποιες περιπτώσεις μοῦ θυμίζεις τὸν ἐξαιρετικὰ δύσφημο Ιονίνιον ποὺ τὸν 4ο αἰῶνα διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὴν ἐκθείαση τῆς ἀγαμίας πάνω ἀπὸ τὸν γάμο στὶς διδασκαλίαις κάποιων ἀσκητῶν, ὅπως τοῦ Ἱερώνυμου, στὴ βάση ὅτι κάτι τέτοιο ὑποτιμοῦσε τὴν σπουδαιότητα τοῦ βαπτίσματος, καὶ καταδικάστηκε γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν Ἀμβρόσιο τοῦ Μιλάνου καὶ τὸν πάπα Siricius!) Μοναχοὶ ὅπως ὁ ἅγ. Σιλουανὸς τοῦ ἁγ. Ὁρους, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχε τὴ φιλοδοξία νὰ γίνῃ μεγάλος στάρκετς ἀλλὰ ἔζησε σὲ μιὰ κατάσταση ἐξαιρετικῆς ταπεινώσεως, προφανῶς δὲν ἐντάσσονται στὴν κριτικὴ σου. Ἀλλὰ πραγματικὰ θεωρεῖς τὴν ἐπιλογή τῆς ἀγαμίας ἀπὸ τὸν μὴ μοναχικὸ κληρὸ τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ὡς ἀπόλυτα ἀνεπιθύμητη, ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἀπάντηση:

Στὰ πολυπώκιλα γραφτὰ μου δὲν ὑπάρχει, πιστεῦω, οὔτε μία ἀρνητικὴ ἀναφορὰ στὸν ἐκκλησιαστικὸ ἀσκητισμὸ καὶ μοναχισμό, ἐπειδὴ σέβομαι καί, σὲ κάποιες περὶπτώσεις, θαυμάζω τὸ ἄγλημα. Μὲ ἐκφράζει πάντα ἕνα κείμενο

της νεότητάς μου, ποιητικό, Φανταστικό συναξάρι: «Νήφωνας ὁ Κελλιώτης», δημοσιευμένο στο βιβλίο «Πεῖνα καὶ Δίψα».

Πέρυσι ἔγραψα ἓνα ἄλλο μικρὸ κείμενο, «Συζυγίας ἐγκώμιο» καὶ μᾶλλον σὲ αὐτὸ ἀναφέρεται τὸ ἐρώτημά σου. Ἐκεῖ γίνεται μιὰ σύγκριση τῆς συζυγίας μὲ τὸν μοναχισμό, ὄχι γιὰ νὰ ὑποτιμηθεῖ ὁ μοναχισμός, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατατεθεῖ μιὰ ἐλάχιστη ἀντίσταση στὴ συνεχή, ἐπὶ αἰῶνες, κατάφωρη ὑποτίμηση τῆς συζυγίας.

Ὁλόκληρος ὁ ἐκκλησιαστικὸς βίος διαστρέφεται καὶ ἀλλοτριώνεται ὅταν θρησκευοποιηθεῖ, ὅταν ἡ μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας, τὸ εὐ-αγγέλιο, ἐκλαμβάνεται σὰν ἰδεολογία, ἡ πίστη σὰν ἀτομικὴ πεποιθήση, ἡ ἠθικὴ σὰν ἀξιόμισθο ἀτομικὸ κατόρθωμα. Στὸν μοναχισμό αὐτὴ ἡ ἀλλοτρίωση γίνεται πολὺ πιὸ ἐμφατικὴ, παράγει κραυγαλέα συμπτώματα ἀρρωστημένης θρησκοληψίας καὶ βασανιστικῆς τῶν θυμάτων τῆς πλάνης.

Σήμερα ὁ μοναχισμός, στὶς ὀρθόδοξες ὅπως αὐτο-ονομάζονται ἐκκλησίες, ἐμφανίζει, κατὰ τὴν προσωπικὴ μου, πιθανῶς ἐσφαλμένη, κρίση, δύο κακὴ συμπτώματα: Τὸ πρῶτο, τὸ ἐπισημαίνει στὴν ἐρώτησή σου: Εἶναι ἡ αὐτονομημένη ἀπὸ τὸν μοναστικὸ βίον καὶ ἀπὸ τὴν «ἀναχώρηση» ἀγαμία, ἡ ἀγαμία ποὺ βιώνεται χωρὶς ἔνταξη καὶ μετοχὴ σὲ κοινότητα-ἀδελφότητα-οἰκογένεια πνευματικὴ, ἢ χωρὶς «ἀναχώρηση» καὶ ἀσκητικὸ ἐρημητισμό. Ἐπιλέγεται ἡ ἀγαμία μόνο ὡς προϋπόθεση καριέρας, ἀφοῦ ἐθιμικὰ (ὄχι συνοδικὰ, ὄχι «κανονικὰ») ἔχει ἐπιβληθεῖ στὴν Ἐκκλησία ἡ ἀγαμία τῶν Ἐπισκόπων.

Ἡ ἀγαμία ἀποκομμένη ἀπὸ τὸν μοναστικὸ βίον, ὡς προϋπόθεση ἐπισκοπικῆς καριέρας, ἀπαξιώνει αὐτομάτως τὴ σεξουαλικότητα, τὴ στιγματίζει καὶ τὴν ἐνοχοποιεῖ, ἀφοῦ αὐτὸ ἀξιωματικὰ ἀποκλείει καὶ τὸν ἀγιώτερο τῶν ἐγγάμων πρεσβυτέρων ἀπὸ τὴν ἐπισκοπικὴ εὐθύνη. Ἀποδείχνει ἡ ἐξαναγκαστικὴ ἀγαμία τῶν ἐπισκόπων ὅτι εἶναι ὑποκριτικὲς φλυαρίες ὅλα ὅσα παραλλήλως κηρύσσουν οἱ ἐπίσκοποι περὶ τοῦ γάμου ὡς μυστηρίου «εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν»: Ἄν «μυστήριο» πραγματικὰ σημαίνει τὴν πραγματῶση καὶ Φανέρωση τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τοῦ ὑπαρκτικοῦ τρόπου εἰκονισμοῦ τῆς Τριάδος καὶ τῆς κένωσης τοῦ Υἱοῦ, πῶς εἶναι δυνατὸ τὸ μυστήριο τοῦ γάμου νὰ μὴν ἀποκλείει ἀπὸ τὸν πρῶτο καὶ δεῦτερο βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ νὰ ἀποκλείει ἀπὸ τὸν τρίτο βαθμὸ (!), ὅπως νὰ ἀποκλείει καὶ τὸ «ἀνεξάλητο»

χάρισμα τῆς ἱερωσύνης τὸ μυστήριο (δεύτερου) γάμου πρεσβυτέρων ποὺ χήρεψαν!

Ἡ ἀγαμία, ὡς θεσμοποιημένη προϋπόθεση ἐπισκοπικῆς καριέρας, στὶς σημερινές συνθήκες τῆς «νεωτερικῆς» κοινωνίας, εἶναι ἄκρα διακινδύνευση τῆς ψυχικῆς υἱείας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀκεραιότητος τοῦ πολμητία. Ἡ μοναξιά μέσα στὶς σύγχρονες μεγαλουπόλεις ρημάζει, κυριολεκτικά, τὸν δίχως μοναστικὴ ἔνταξη ἄγαμο, καὶ ἡ ἀναπόφευκτη ἔνταξή του στὶς συνθήκες ἐκσυγχρονισμοῦ (συναναστροφές, τηλεόραση, βίντεο, διαδίκτυο, μὲ τὸν καταγιισμό προκλήσεων αἰσθησιακοῦ ἠδονισμοῦ ποὺ συνεπάγονται) ὀδηγοῦν μὲ ἀδήριτη νομοτέλεια σὲ μεγιστοποίηση τῶν ἐνδεχομένων ψυχοπάθειας, σεξουαλικῶν διαστροφῶν, νευρωτικῶν ἢ καὶ ψυχωτικῶν διαταραχῶν. Ἡ εὐνοοῦν οἱ συνθήκες τῆς κοσμικῆς ζωῆς τοῦ ἀγάμου τὴν καταφυγὴ στὴ διωλοπροσωπία, τὴ μεθοδικὴ ὑποκρισία, τὶς σχιζοειδεῖς συμπεριφορικὲς ἀντιφάσεις.

Τὰ Φρικώδη σκάνδαλα παιδεραστίας ποὺ συγκλονίζουν, δεκαετίες τώρα, τὸν ρωμαιοκαθολικὸ κλῆρο ἢ, στὸν ἴδιο κλῆρο, οἱ σιωπηρὰ καθιερωμένες παράνομες συζυγίες –κυρίως στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ καὶ στὴν Ἀφρικὴ– μὲ τὶς γυναῖκες σὰν πορνικὰ ἀνδράποδα δίχως κοινωνικὴ ἔνταξη, συνιστοῦν χαρακτηριστικὲς πτυχές τῆς τραγωδίας ποὺ διαιωνίζει τὸν πρωτογονισμό τοῦ ἐνοχικοῦ φόβου καὶ τὴν ψυχοπαθολογικὴ ἀπέχθεια γιὰ τὴν σεξουαλικότητα ὡς δῆθεν «χριστιανικὴ» στάση. Ἀλλὰ καὶ στὶς «ἐθνικὲς» ἐκκλησίες τοῦ ὁμολογιακοῦ «Ὄρθοδοξισμοῦ» εἶναι ἐξόφθαλμα τὰ μεγιστοποιημένα ποσοστὰ ψυχοπαθολογίας, κραυγαλέας ἀνθρώπινης ἀνωριμότητος, νοσογόνου ἀποκοπῆς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τόσο τῆς Ἐκκλησίας ὅσο καὶ τοῦ κόσμου, στὰ ἐπισκοπικὰ σώματα καὶ στὶς «αὐλές» ποὺ τὰ περιβάλλουν.

Βέβαια, καὶ ἡ ἀγαμία ποὺ ἀσκεῖται σὲ μοναστικὴ κοινότητα, εὐκόλα γίνεται προϋπόθεση καριέρας «θηρησκευτικοῦ εἰσαγγελέα», ὅταν θρησκευοιοεῖται τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός. Ἡ ἐλλαδικὴ τουλάχιστον ἐκκλησία ζεῖ, πολλές δεκαετίες τώρα, αὐτὴ τὴ δοκιμασία: Ἀπλοὶ μοναχοί, μὲ τὸ «κύρος» ποὺ νομίζουν ὅτι τοὺς ἐξασφαλίζει τὸ μοναχικὸ τους ἐνδυμα καὶ ἡ ἐγκαταβίωση σὲ μοναστήρι, ἐμφανίζονται συνεχῶς καὶ προκλητικὰ στὸν δημόσιο βίον ὡς ἀλάθητοι ἐκφραστές τῆς «γνήσιας» χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Κρίνουν και κατακρίνουν, για «ένδοτισμό» στην πίστη και παραχάραξη τῶν δογμάτων, πατριάρχες, ἀρχιεπισκόπους, συνόδους –πιστεύουν τὸν ἑαυτό τους συνεχιστὴ τῆς παράδοσης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ τελοῦν τὴν Εὐχαριστία χωρὶς νὰ μνημονεύουν ἐπίσκοπο, ἔχουν τὴν ἀπόλυτη βεβαιότητα ὅτι κατέχουν τὴν «ἀλήθεια», τὴν ἀκέραιη ὀρθοφροσύνη.

Πολλὲς ὀρθόδοξες ἐκκλησίες ζοῦν κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴν τρομοκρατία ὑπερφιάλων «ζηλωτῶν», μοναχῶν ποὺ λειτουργοῦν ὡς κήσορες καὶ εἰσαγγελεῖς βασανίζοντας τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅχι αὐθαίρετα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι ἀναπληρώνουν τὴ σεξουαλικὴ στέρηση μὲ τὴν πολὺ πιὸ μεθυστικὴ γιὰ τὸ ἐγὼ ἡδονὴ τῆς «μεταφυσικῆς» ἐξουσίας ποὺ τοὺς δίνει τὸ μοναχικὸ σχῆμα.

Ἑρώτηση 21.1

Ὅπως τὸ κατανοῶ, ὁ Ντοστογιέφσκυ θεωροῦσε τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὡς τὴν ἐκκλησία ποὺ μετατράπηκε σὲ κράτος, καὶ τὴν σύγχρονη Ρωσικὴ ἐκδοχὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ὡς τὴν κρατικὴ ὑπόσταση ποὺ μετατράπηκε σὲ ἐκκλησία –καὶ οἱ δύο ἐκδοχὲς τῆς Χριστιανοσύνης θεωρημένες ὑπὸ τὴν προοπτικὴ τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἀνάλυση αὐτὴ μοῦ φαίνεται σχετικὴ μὲ τὸ πῶς κι ἐμεῖς σκεφτόμαστε τὴν Ἐκκλησία. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἔχουμε τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ποὺ ἀκόμα καὶ μετὰ τὴ Β' Βατικανὴ Σύνοδο μοιάζει νὰ συνεχίζει νὰ σκέφτεται τὸν ἑαυτό της μὲ ὄρους μιᾶς *societas perfecta*. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ σύγχρονοι Ὁρθόδοξοι ἀρέσκονται νὰ μιλοῦν γιὰ τὴ συμβίωση κράτους– ἐκκλησίας, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὶς παραδοσιακὰ Ὁρθόδοξες χώρες ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὑποστήριξη τοῦ κράτους. Ποιὸς εἶναι ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ὁ δρόμος τῆς Ὁρθοδοξίας; Στὰ βιβλία σου κάνεις λόγο γιὰ τὴν Ἐκκλησία ὡς εὐχαριστιακὴ κοινότητα ἑνὸς συγκεκριμένου χρόνου καὶ τόπου, καὶ στὶς κουβέντες μας ἔχεις ἐστίασει στὴν σπουδαιότητα ἑνὸς συνοδικοῦ συστήματος ποὺ λειτουργεῖ κανονικά. Ἀλλὰ δὲν ἀπαιτεῖται ἐπίσης καὶ κάποια κυρίαρχη ἐξουσία; Στὸ παρελθὸν ὁ αὐτοκράτορας ἐνεργοῦσε ὡς ἐπιστημονάρχης, ποὺ συγκαλοῦσε συνέδρια καὶ ἐπόπτευε τὴν πειθαρχία τῆς Ἐκκλησίας. Χωρὶς αὐτὸν ἡ σύγχρονη Ὁρθοδοξία φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο νὰ δυσλειτουργεῖ. Ποιὸς ἦ τί θὰ μποροῦσε νὰ ἀναπληρώσει τὸν ρόλο του σήμερα;

Απάντηση:

Ἡ προσωπική μου ἄποψη, πού δὲν μπορῶ νὰ ἐγγυηθῶ ὅτι εἶναι σωστή, δὲν θὰ συμφωνοῦσε μὲ τὴν ἀναγωγή τῆς ἀλλοτρίωσης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος στὴ σχέση Ἐκκλησίας καὶ κράτους. Ὑπάρχει, πιστεύω, μία καὶ μόνη μορφή ἀλλοτρίωσης τῆς Ἐκκλησίας, ἓνα καὶ μοναδικὸ ἐνδεχόμενον ἀλλοτρίωσης: Ἡ μεταποίησή της σὲ ἀτομοκεντρικὴ θρησκευτικότητα, ἢ θρησκευοποίησης της. Προτοῦ νὰ γίνει κράτος ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία, ἔγινε ἰδεολογία, δηλαδή σύνολο ἀτομικῶν πεποιθήσεων, ἀτομικῆς κατοχῆς ἀλάθητων βεβαιότητων, ἀτομικὴ θωράκιση μὲ ἀντικειμενικὰ βεβαιωμένες ἀρετές, μὲ μετρητὴ πιστότητα τοῦ ἀτόμου σὲ ἠθικὲς νομικὲς διατάξεις. Ἡ Ρώμη ἔπαψε, στὴν ἐπίσημη διδασχὴ της, νὰ εἶναι Ἐκκλησία, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἀλλοτρίωσε τὸ εὐαγγέλιο σὲ συνταγὴ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση ἀτομικῆς σωτηρίας. Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει καὶ μὲ τὴ Μόσχα σήμερα.

Τολμῶ νὰ ἔχω τὴ γνώμη, πιθανὸν λαθεμένη, πὼς ἂν ὑπάρξει ποτὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (ἢ πρῶτη μετὰ τὸ Σχίσμα τοῦ 1054 καὶ τὴ Διαμαρτύρηση τοῦ 1517) προκειμένου νὰ φωτίσει ποιὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ πού δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, θὰ ἀρκοῦσε νὰ ἀσχοληθῆ μὲ ἓνα καὶ μόνο ἐρώτημα: Ἡ σωτηρία εἶναι ἀτομικὸ κατόρθωμα ἢ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός; Φτάνουμε στὴ σωτηρία χάρις στὶς ἀτομικὲς μᾶς ἀξιομισθίες ἐνισχυόμενες καὶ ἀπὸ τὴ βοήθεια πού ἀτομικὰ μᾶς παρέχει ὁ Θεός, ἢ σωτηρία εἶναι ἡ μετοχὴ μᾶς στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, στὸν τρόπο ἀγάπης τῆς Τριαδικῆς Αἰτίας τοῦ ὑπαρκτοῦ; Μᾶς σώζει ἡ ἀτομικὴ μᾶς ἀξιοσύνη ἢ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων πού μᾶς ἀγκαλιάζει καὶ μᾶς ἐντάσσει στὴν ὑπαρκτικὴ πληρότητα, στὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὸν θάνατο;

Στὴ δεύτερη αὐτὴ ὀπτική, τὴν ἐκκλησιαστικὴ, ὁ αὐτοκράτορας ἢ τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ὑπηρετοῦν τὸ κοινωνικὸ γεγονός, χωρὶς νὰ τὸ ἀποκαθιστοῦν ἢ νὰ τὸ καπηλεύονται πρὸς ὄφελος ἀτομικῶν ἰδιοτελειῶν. Στὴν πρώτη ὀπτική, ὅμως, τὴν ἀτομοκεντρικὴ, ἢ θρησκευτικὴ εὐκόλα μεταποιεῖται σὲ «συνεκτικὴ τοῦ ἔθνους» ἰδεολογικὴ ἰδιαιτερότητα, σὲ ἐγγυητὴ τῆς ἀπαραίτητης γιὰ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ ἠθικῆς. Ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ συμβιβαστεῖ μὲ τὸν Καίσαρα, νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν ἐξουσία τοῦ Καίσαρα γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τὸ εὐαγγέλιο –ἂν τὸ κάνει, παύει νὰ εἶναι Ἐκκλησία. Ὡς συλλογικὸ σχῆμα

υποτάσσεται στους νόμους του Καίσαρα, που εξασφαλίζουν «ἤρεμον και ἡσύχιον βίον» στην ολότητα. Μπορεῖ ἐπίσης νὰ διακηνηθεῖ ἀπὸ τὸν Καίσαρα, ἂν ὁ Καίσαρας τὴν σεβαστεῖ ὡς γεγονόςς συλλογικότητας ριζικά διαφορετικὸ (σὲ προϋποθέσεις καὶ στόχους) ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πολιτικὰ σχήματα.

Αὐτὲς οἱ πολὺ ἀπλὲς ἀλήθειες παρανοήθηκαν, ἀλλοιώθηκαν, στρεβλώθηκαν, ὄχι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού στῆ μετα-ρωμαϊκὴ, βαρβαρικὴ Δύση ἢ Ἐκκλησία ἔγινε μιὰ ἐπιπλέον Φυσικὴ Ἥρσηκεία.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἰερομονάχου Ἀναστασίου, ἀπὸ τὸ λεύκωμα: “Κωνσταντινούπολις, παράκληση στὴν παυσολύπη” Ἐκδ. Ἐρμηνεία, Ἁγ. Ὅρος 2011, καὶ ἀπὸ τὸ λεύκωμα: “Ἀθωνικά δίπτυχα”, Ἱερὸ Κουτλουμουσιανὸν κελλὶ Τιμίου Προδρόμου Διονυσίου τοῦ ἐκ. Φουρνά, 2000. Μὲ τὴν εὐγενικὴ παραχώρηση τοῦ ζωγράφου.

Τὸ περιοδικὸ «Ἐπίγνωση» ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο. Ἐκδότης: Παῦλος Πολιτίδης. Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ: Ἰ. Καλόμοιρος, Ἀ. Μπύρου, Π. Πολιτίδης. Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: Γρ. Καλόμοιρος. Ταχυδρομικὴ διεύθυνση ἐπικοινωνίας: Περιοδικὸ «Ἐπίγνωση» Τ.Θ. 21098, 555 10 Πυλαία, Θεσσαλονίκη. Τηλ.: 6936927002. Ἡλεκτρονικὴ συνδρομὴ καὶ παλαιὰ τεύχη: www.epignosi.eu E-mail: epignwsi@gmail.com Ἀριθμὸς λογαριασμοῦ Τραπεζῆς Πειραιῶς: 5226-054669-441, IBAN: GR030 17222 60005 22605 4669 441

